

SPÅRÖ OCH GRÖNÖ

Natur

Spårö är en av Tjustskärgårdens mest resliga och dramatiska öar, med en mycket karaktäristisk och lättigenkännlig profil. Ön mäter 34 meter över havet på sin högsta punkt och utsikten över Västerviks skärgård är den bästa tänkbara; i öster Idö, i väster Västervik och i siktigt väder Ölands norra udde i sydost.

Man får en bestämd känsla av att inlandsisen stannade till här en stund, för att avtvinga den hårda graniten mjuka ja, nästan skulpturala former; ett konstverk signerat med en rad djupt borrarade jättegrytor. Graniten, som är mörkt grå till svart, reser sig plötsligt och lodrätt upp ur saltsjön i söder och väster. Bergväggarna här motsvarar sinnebilderna för ett riktigt örnäste, och mycket riktigt, just i dessa otillgängliga delar av ön härskar berguven. På öns högsta topp har isen gått fram som en vägskrapa och lämnat en vid stenplåtå med föga möjligheter till fäste för högre vegetation. Detta till trots, är Spårö botaniskt sett en mycket rik ö: 309 olika växtslag har påträffats, varav flera är ovanliga för skärgården tex blåsippa, vildlin, krustistel och bergmynta. Torr hållmarkskog och fuktig blåbärsskog dominerar omväxlande öns mycket klippiga och sönderbrutna yta. I de få och små dalsänkor som finns, dominerar ljusst lövinslag och mer krävande vegetation.

I öster och norr är formerna mindre dramatiska och skogen når ända ner till sjökanten. Spårös sydöstra udde är så gott som ihopvuxen med de låga Katsholmarna (med fantastiska badklippor) och mellan de båda öarna har en stor och synnerligen väl skyddad hamnbassäng bildats. Detta är en av anledningarna till att Spårö hamn och brygga finns just här.

Spårös västra sida reser sig som en gavel rakt upp ur Spårösund. Den dramatiska effekten förstärks av sundets ringa bredd och svarta djup. Grönö, på andra sidan den trånga passagen, är inte fullt lika hög och väldig som Spårö, men nog så dramatisk med mäktiga klippväggar och väldiga lönnar framför. Isen har framsynt nog mejslat ut en bred klipphylla några meter över dagens vattenyta.

Grönö är, som sagt, inte lika hög och väldig som Spårö. Klippan utmed sundet reser sig ”bara” 15-20 meter över havet. På öns inre finns några klackar som sträcker sig ca 25 meter upp i skyn. Grönö är större till ytan än Spårö och skild från fastlandet endast genom det smala Grönsundet. Lika klippig, sönderbruten och dominerad av torr hållmarkskog som sin grannö i öster, men också lika mjuk och med lika inbjudande slänter ner mot sjön. Artrikedomen är dock inte lika stor här. Grönö kan däremot skryta med fler jättegrytor än Spårö och dessutom en jättestor sådan; tre meter i diameter och fyra meter djup. Idag tyvärr fylld av sprängsten.

Spårö och Grönö tillsammans med småöarna runt om, ligger som en skyddande barriär utanför Luzernafjärden. Båda öarna är fullständigt amöbaformade till konturen vilket skapar en mängd vikar, ibland nästan laguner.

Spårö

Historia

Förhistoria

Spårös imponerande höjd gjorde den isbefriad långt före människans intåg i arkipelagen. Ön har också ett utmärkt läge mitt emellan fastlandet och ytterskären. Ca 200 meter öster om Spårö båk finns ett stenröse, som skulle kunna vara ett förhistoriskt gravröse. (Ibland är det svårt skilja ett gammalt gravröse från senare tiders kummel, dvs sjömärke. Många gravrösen har också plockats om för tjäna som kummel.) Läget är det för rösen klassiska; markerat höjdläge ovanför vattnet, där funktionen kan bli mångdubbel; grav, sjömärke och kanske också revir eller gränsmarkering. Spårösund är ju redan under tidig medeltid en etablerad farled.

Kung Valdemars segelled

Under tidig medeltid hade Spårö redan sitt namn. I det vi lite slarvigt kallar kung Valdemars jordebok från 1231, dvs beskrivningen av segelleden från Utlängan i Blekinge (då danskt) till Reval (nuvarande Tallin), tas Spårö upp som en punkt mellan Vinö och Askö. Namnet skrivs då på danska ”Sporae”. Spårö var alltså en väl känd plats i skärgården och markerar också att man -åtminstone från dansk sida- föredrog inomskärsleden via Spårösund, som ju egentligen är en liten omväg- och inte den rakare och något snabbare yttre leden via Idösund. Men varför Spårö och alla de andra platserna räknas upp med avståndsangivelser i veckosjöar, vet vi inte. En teori är att det på dessa platser skulle finnas någon form av styreman.

Vi kan på sannolika grunder förmoda att det redan under kung Valdemars tid på Spårö fanns någon form av sjömärke, som syntes vida kring. Kanske ett gravröse? Kanske en vårdkase? Spårös läge i förhållande till Gamleby och senare Västervik samt höjd och profil ger den en självklar plats även i den medeltida lokala sjöfartens tjänst. Inga lämningar finns dock här till vår hjälp.

Vårdkase

I Johan Månssons segelbeskrivning från 1644 står ”Sporberg, ther kasen står uppå”. Den måste ha stått högst upp på Spåröbergets kala hjässa. 1673 beslöt staden Västervik att uppföra en ny vårdkase på Spårö, i väntan på att man skulle få råd att uppföra en riktig båk. På en karta ritad 1707 finns en ”våhlböte” markerad på ön. Böten bestod av 40 alnar höga träd och var klädd med granis.

Styreman

Spårö tycks aldrig ha varit aktuell som styremansort under historisk tid. Läget är ju perfekt invid farleden och utsiktstorn har naturen byggt. Men ön är svårbebodd, speciellt med tanke på att styremannen till del var tvungen att försörja sig som

bonde och/eller fiskere. Från och med 1529 hörde Spårö med Spårö holmar till Västervik, enligt ett kungligt beslut. Öarna användes som betesmark för stadstjänstemännens getter.

Befästning

Västervik, med en stor och väl skyddad hamn, var tidigt ett lockande byte för ärkefienden Danmark. Gustav Vasa drömde på sin tid om att befästa staden med murar och torn. Tankar på ett yttre försvar i form av en befästning på Spårö förblev tankar. Peder Michelsson, senare adlad Hammarskjöld, fick 1612 kungen befallning att belägga Stegeholm och om han ansåg det nödvändigt "...slå en skans vid Spårösund". Uppenbarligen ansåg han inte en skans på Spårö nödvändig. När danska flottan närmade sig samma år fanns inga försvarspunkter vare sig runt eller utanför staden. Förödelsen som följde, stämde till eftertanke. Framledes måste den lede fi hindras redan utanför inloppet till Västervik. Spårö blev den självklara platsen för en yttre försvarsanläggning. 1644 börjar man hålla vakt på Spårö, men först 1659 kommer bygget av en skans igång. Eftersom fienden krigade på annat håll, falnade snart intresset för skansbygget och det man hunnit bygga upp lämnades att förfalla.

Erik Dahberg, nestorn inom fortifikationskonsten, besökte 1675 Spåröskansen och antecknade: "Sporesunds träbatteri, som vore för litet och för högt, och måste flyttas...". Samma år påbörjades på kunglig order under fortifikationsingenjör Anders Bergh arbeten på Spåröskansen. Överstelöjtnant Zelow, som förde befälet över kustbevakningen mellan Kalmar och Bråviken, lade fram ett förslag till försvar för Västervik; tre batterier inne i staden kompletterade med tre skansar vid inloppet; en på Spårö, en på Grönö och en på Marsholmen. De två förstnämnda skyddade det södra inloppet, den sistnämnda var nyckelpunkten och skulle skydda även det norra inloppet. Till sin hjälp hade Zelow allmog och borgare, men de vara svåra att motivera till arbete. Arbetet gick trögt, liksom den beordrade vakthållningen på skansarna. Zelow klagade 1677 över den tilltagande demoraliseringen och anar att "...Guds straff står dem över huvud." Orosmoln tornade åter upp sig vid horisonten efter det svenska nederlaget vid Kjöge bukt 1677. Nu hade den danska flottan åter herraväldet i Östersjön. En eskader med 500 man detacherades från den danska huvudstyrkan för att intaga "... die grosse Handelstadt Westerwyck". Efter att ha stormat Spårö, var det en enkel match att inta det lägre liggande Grönö, dit tydligen den största svenska försvarsstyrkan var förlagd. Panik utbröt på den svenska sidan och alla flydde hals över huvud, även från Marsholmen. Vägen in till Västervik låg nu öppen för danskarna. Staden och Stegeholms fästning brändes ner till grunden.

Efter underrättelserna från Poltava började man åter ängslas över Västerviks bristande försvar. 1709 anhöll stadens borgare med landshövdingen i spetsen hos regeringen om sakkunnig hjälp. 1714 började en skans uppföras på Lindholmen (nu en av Skansholmarna) under överinseende av fortifikationslöjtnant Höijer. Skansen synes ha varit i det närmast klar 1717, när ryska flottan dominerade Östersjön. Ett litet batteri tycks ha funnits kvar på Grönö. 1789 beslöt magistraten i Västervik att kanonerna som ämnats för batteriet på Bläckhusholmen (St Ringholmen), skulle föras till Spårösund. Vakt skulle hållas från Spårö båk och vakterna skulle inkvarteras i vaktstugan på Grönö.

Men, Västervik utsattes inte för anfall vare sig från ryskt eller danskt håll. Den stora freden hade inletts. Med den inleddes också förfallet av de uppbyggda försvarsanläggningarna, allt eftersom hotet utifrån förtonade i fjärran. Skansarna tycks ha byggts av trä, eftersom lösa jordlager saknas på öarna i fråga. Sten var ett för tungt, tids- och arbetskrävande material bla eftersom det först skulle brytas.

Båk

På den karta som 1690 upprättades över Tjust härad, är Spårö båk prydligt utritad. Den ser ungefär ut som en jordgubbskaktus.

En restaurering av känningsbåken på Spårö, som tjänade som rättelse för insegling till Västervik, var aktuell 1769. Underhållet hade dittills skötts av staden och skärgårdsborna. Nu anhöll man om statliga medel för att få bygga en ny båk av sten. Överintendent C F Adelcrantz som fick ärendet på remiss, var inte nöjd med det insända förslaget och ritade därför på eget initiativ ett förslag till båk. Detta godkändes av Kungl Majt 1769. Adelcrantz är känd som mannen bakom Kina slott på Drottningholm och Adolf Fredriks kyrka i Stockholm. Inspirerad av en båk han sett utanför Neapel, hade han ritat en 25 meter hög byggnadskropp med kvadratisk plan under ett svängt toppigt tak, ursprungligen klätt med spån. Sockelvåningen är något bredare och har svagt inåt lutande väggar. Ankarjärn är förutom ljusgluggar och en enkel sims under takfoten den enda dekoren på hela fasaden. Båken uppfördes först tio år senare, dvs 1776-77, delvis av ryska krigsfångar. Adelcrantz ritning följdes in i minsta detalj; tom den lilla flöjeln och kronan kom på plats över det tjärröda spåntaket. Byggnadsmaterial hämtades till del från platsen; precis intill båkens bas finns spår av stembrytning. Båken tjänade som fyr än tills Spårö fyr tändes.

I början av 1920-talet utrustades båken med en meteorologisk mätstation, kopplad till fyrmästarens bostad. Denna station blev dessvärre den gamla båken öde. Den första september 1925 slog blixten ner i båken just som fyrmästare Lundgren skulle läsa av instrumenten. Lundgren träffades i axeln av blixten och båkens spåntak antändes. Efter en kort stund var hela båken övertänd. Väggar av sten förvisso, men bjälklag och golv, takstol och tak av trä. Det brann ett helt dygn inuti båken och de kraftiga stenmurarna rämnade av hettan. Båken renoverades med brandsäkra material och försågs med en kraftig åskledare.

Fyr

1800-talets allt mer intensiva sjöfart krävde större och säkrare framkomlighet på sjön. Ett sätt att underlätta för sjötrafiken var att bygga fyrar. Ljuset från brinnande ved eller stenkol i den gamla båken på Spårö kala hjässa, var i utvecklingstider inte tillräcklig ledsagning. Därför uppfördes på Spårö, just invid inseglingrännan till Västervik, en ganska liten, men med högt belägen (27 meter över havet) fyr med tillhörande vakthus. Beslut om fyrbyggnad till en betald kostnad för 25.000 kr hade tagits av regeringen i februari 1884. I oktober samma år kunde Spårö fyr tändas. Drivmedel var till en början fotogen; 850 liter/år som skulle kånkas den branta stigen från hamnen upp till fyren.

1934 släcktes den gamla fyren. Ett nytt friliggande fyrtorn uppfördes intill den gamla fyren, vars bas införlivades med den nya vaktstugan. Likaså införskaffades helt ny fyrutrustning; en Dalenapparat och lins av fjärde ordningen. Den nya fyren drevs med acetylenogas som levererades i tuber, sk gasbananer, på 110 kilo

vardera. Ett försök att med en linbana vinscha upp tuberna över det branta stupet utanför fyren föll inte väl ut. Den gamla fyrstigen från 1884 var det säkraste trots allt. Inte långt efter ombyggnaden avmannades fyren och alla byggnader såldes. Automatiseringen hade gjort fyrpersonalen överflödig. Den avmannade fyren behövde tillsyn endast en gång i månaden, för att dra upp det tidur som skötte fyrens tändande och släckande. 1947 elektrifierades Språrö fyr och försågs med automatisk AGA reservlampa

Bebyggelse

Den första fyren på Spårö, som uppfördes 1884, var ett kombinerat fyr- och vaktus av rödmålat trä. Fyrtornet sköt en våning över den lilla vaktstugans tak. Under lanterninen löpte en bred balkong, vars diameter var nästan lika stor som vaktstugans längd. Till balkongen kom man via en trappa från vaktrummet. Det var viktigt att hålla linserna rena för att inte minska ljusstyrkan. Linsapparaten var av fjärde ordningen. Fyren hade ritats av G E Höjer.

När den gamla fyren släcktes 1934 plockades linsapparat och lanternin ner och den gamla fyrens bas införlivades i vaktstugan. Ett nytt friliggande sju meter högt betongtorn med en Dalenapparat och lins av fjärde ordningen i en åttkantig fyrkur uppfördes strax intill den gamla vaktstugan.

I en läig gip ovanför hamnbassängen i söder uppfördes fyrvaktarbostaden, indelad i två lägenheter; en för fyrmästaren och en för fyrvaktaren. Bostadshuset ritades av L Fr Lindberg, som också ritade förråds- och uthuset, sannolikt också dasset. Av okänd anledning uppfördes ett nytt uthus bara två år senare, denna gång ritat av J A Bengtsson, som också ritat ett dass. Vem dass som idag fyller sin funktion på Spårö är dock svårt att säga. Till bostället byggdes också en källarvind med två tunnvälvda källarutrymmen av tuktad gråsten och överbyggnad i trä. Brunn borrades och gångvägar anlades och cementerades. Alla hus är mycket omsorgsfullt utformade med enhetliga material och färgsättning. Bostadshuset textilar på en torpargrund av prickhuggen kvadersten i hörnen och som mullbänk tuktad gråsten med rundfog. Den gamla fyrens bas utgjordes också av prickhuggen granit. Fasaderna är genomgående klädda med rödfärgad stående locklist försedd med Sjöfartsverkets sågtandade avslutning nertill. Alla knutar pryds av vitmålad rundstav med svarvade knoppar. Alla fönster- och dörrsnickerier är sparsmakat profilerade och målade i ljus, nästan vit oljefärg. Takets underspikning är lagd av rödfärgad pärlspånt och taket täcks av diagonallagda asbetsplattor, som mycket påminner om skiffer. Troligen lades skiffer ursprungligen på taken. Exteriören skvallrar om att huset rymmer två lägenheter; varje hushalva är en spegelbild av den andra, två x två fönster i långväggen, två skorstenar och två pyttesmå förstukvistar. Alla ytterdörrar är enkla grönmålade spjåldörrar och ser mest ut som just uthusdörrar. 1891 kompletterades anläggningen med en liten ladugård vid öns enda åkergräde och 1895 med en båtslip.

Grönö

Historia

Förhistoria

År 1962 gjordes ett fantastiskt fynd på Grönö som visar att Lindödjupet var en nyttjad farled även under sen järnålder. I en mjuk gip ner mot saltsjön, ungefär fem meter över nuvarande havsytta, påträffades vid grävningens arbeten en silverskatt. Föremålen; en kedja, en halsring, en snodd och en slät armband, kan utifrån dekoren dateras till 900-talets mitt. Fynd med motsvarande dekor är funna på såväl Öland som Gotland. Den efterföljande arkeologiska utgrävningen av platsen visade att detta var ett sk depåfynd; föremålen hade grävts ner för att gömmas, helt utan samband med bosättning eller annan samtida mänsklig verksamhet. Ett vikingatidens bankfack. I hela Tjust har bara en silverskatt från vikingatid tidigare kommit i dagen. Inga övriga lämningar eller fynd från vare sig förhistorisk tid eller medeltid är kända på Grönö.

Namn

På en länskarta från 1681 är Grönö utritad som den enda stora ön öster om Västervik och tillika den enda som är namngiven. Markerar trädskablonen att just Grönö var trädbevuxen eller gällde skablonen hela denna del av skärgården? Har ön sitt namn av den myckna gröna vegetationen. Var Grönö ett grönt sjömärke?

Skans

Grönös tidiga historia är än mer höljad i dunkel än Spårös. Först i och med Zelows befästade av Grönö på 1670-talet dyker namnet upp i källorna. Den i förhållande till Spårö lägre liggande Grönöskansen, beskötts häftigt och intogs lätt av danskarna från det högre Spårö vid anfallet 1677. Ett batteri fanns kvar på Grönö till åtminstone 1700-talets slut. Av den finns idag inget kvar. Var skansen låg vet vi alltså inte.

Tullstation

En tullstation lär ha anlagts på klipphyllan vid Spårösund under 1600-talets första hälft, enligt vissa uppgifter 1645. Horns tullplan blir namnet på platsen, eftersom Grönö hör till Horns ägovälde. På en karta över Tjust härad upprättad 1690, finns ett stort och präktigt hus tydligt utritat invid Spåröränna, där ett tullhus ännu ligger. Fartyg destinerade till Västervik var efter tullhusets tillkomst skyldiga att gå genom Spårösund. Bättre nålsöga än Spårösund får man leta efter!

1710 härjade pesten i Västervik och all fartygstrafik in till staden förbjöds därför. Handel skulle ske vid tullstationen för att hindra smittspridning. Till Grönö fick också bönder och skärkarlar bege sig om de ville köpa eller sälja varor. Denna karantän gjorde att epidemien inte blev så våldsam. Den krog som omnämns 1762 kom helt säkert till under pestens dagar -om den inte fanns redan tidigare.

Besökarestugan kallas tullhuset på en karta från 1707 och ligger på samma plats som dagens lilla röda stuga. En "Rese-Anmärkning" från 1716 beskrivs Spårösund som trångt "...allenast är 40 famnar bredt... Vidare ..ligger ett litet Batterie...och angifningsplats för Skeppen, hvar inom de ej må komma, så fram

de icke velat loss.” Tullpersonalen på Grönö tillika vaktstyrkan på Spårö bodde i ett tvåvåningt hus i dalen sydväst om tullhuset. På berget bakom tullstugan uppfördes en åttkantig vaktkur med så korta britsar att man inte lockades lägga sig ner och försumma sin uppgift. En trappsten med årtalet 1810 kanske härrör från vaktkuren.

Kustuppsyningsmannen på Grönö, förde vid 1900-talets början befäl även över Kråkelund och Källskär. På varje tullstation fanns en kustroddare, vars uppgift bl a var att ro sin chef mellan tullstationerna inom distriktet. Kustroddaren på Grönö hade också vakttjänst på Spårö båk. Om ett främmande fartyg siktades, skulle han ta sig ner till sjön, ro över till Grönö, ringa in till Västervik och rapportera. Helst skulle han också ta sig ut till fartyget och kontrollera lastens innehåll. Hälsade fartyget med flagg skulle kustroddaren göra detsamma från Grönö. Han ansvarade också för att inga varor smugglades. Försummelse straffades med arrest i det lilla vita arrestlokalen bakom tullhuset.

Tullstationen lades ner i början av 1900-talet.

Stenbrytning

I berget norr om bebyggelsen och utmed sundet påbörjades någon gång efter 1877 brytning av den rödkorninga granit som dominerar berggrunden här. Brytningen lades ner efter bara några år, eftersom tillgången på användbar bergart var obetydlig.

Torp

På den västra sidan Grönö växte under 1800-talet några torplägenheter upp. De tycks dock inte haft så mycket med tullstationen att göra. På den ekonomiska kartan från 1945 fanns stig från tullplan endast till en liten vik på öns norra sida. Stigen passerade en liten åkerlapp, invid vilken torpet Grönö låg. Det finns på kartan synlig förbindelse med torpställena vid Grönösundet och tullstationen vid Spårösund. Det tycks som om ön varit delad i två helt skilda världar. Kanske inte så konstigt med tanke hur branta och svårforcerade bergen på Grönö måste ha varit för fotgängare.

Bebyggelse

Själva tullstationen kallas af Chapman och lär ha uppförts 1830. På en akvarell från 1845 är huset tydligt tecknat och man kan tydligt se att det är samma hus som finns på platsen idag; långt och brett, 1½ plan högt med stomme av timmer som brädslätt och rödstrukt. Omkring sekelskiftet 1900 tillkom den glasade verandan ut mot Spårö sund. Arresten uppfördes 1860 för bestraffning av de egna tjänstemännen.

I den mjuka viken på öns södra sida uppfördes 1910 en bostadsförläggning till tullstationen som kom att kallas Vega. Det var en byggnad helt efter sin tids ideal med stora volymer och högt i tak. Sjövärnskåren har kompletterat uthusen med flera baracker av olika slag. Allt är dock brädslagit och rödstruket och mycket sammanhållet.

Vid Grönösundet finns några av de gamla torpstugorna kvar. De är idag inbäddade i prunkande trädgårdar och lite svåra att identifiera. Bostadshusen är små röd stugor på enkel bredd med rum och kök i bottenvåningen.

Den inre delen av Grönö har omdanats till fritidsby. Insprängda mellan träd och klippor, men på behörigt avstånd från varandra, ligger ett stort antal sommarstugor. Från den serpentinväg som idag leder från Grönösund till Vega kan de med nöd och näppe anans. Sommarstugorna ser ut som sommarstugor gör mest.

Dagsläget

Spårö

I samband med avmanningen av Spårö, fyr såldes alla byggnader utom själva fyrtornet. Alla till fyrstationen hörande byggnader har därefter nyttjas som fritidshus. Ladugården är dock sedan länge riven. Återstår som alltid den präktiga stenfoten. Det anses allmänt, att Spårö fyrvaktarbostad med tillhörande uthus och trädgård, är en av de bäst bevarade i hela landet. Inte mycket tycks åtminstone exteriört vara förändrat i förhållande till de ursprungliga ritningarna på allt från bostadshus till dass. Allt –med undantag av asbetstaken- är original och i mycket god kondition. Kanske beror detta på den ovanligt tidiga avmanningen och avflyttningen från ön, just när modern komfort börjar förändra äldre bostadshus. Moderna krav på bekvämligheter uppstod aldrig här. Byggnadsminnesförklaring av husen diskuteras.

De få små öppna gårdarna växer igen eller har redan vuxit igen.

Spårö fyr är ännu en av de ljusstarkaste fyrarna utmed kusten. Vid god sikt syns ljuskäglan 14 nautiska mil.

Spårö båk är tillsammans med Arholma båk de enda bevarade stenbåkarna från 1700-talet i landet. Arholma är äldst, men Spårö är den mest påkostade. Båken är dessutom det högsta sjömärket i landet

Spårö båk har blivit Västviks signum ja, nästan logotyp. Från mest överallt i denna del av skärgården kan man trots mycken och hög skog ännu urskilja båkens karaktäristiska profil. Fortfarande kan man instämma med Evert Taube: ”Spåröbåk utanför Västervik gör ett mäktigt intryck. Den är bland sjömärken ett av de vackraste jag sett.”

Grönö

Tullstationen med alla tillhörande byggnader har fram till 2002 varit i kronans vård, men nu pågår diskussioner om försäljning. Det är idag lätt att nå dessa tidigare svårtillgängliga byggnader med bil, via den berg-och-dalbaneliknande väg som nu förbinder Grönösund med Vega. Inga stora förändringar har skett på något av huset exteriört. Interiört är de däremot förvandlade till modern standard.

Hela Grönöberget är idag bebyggt av sommarstugor. Men , de ligger alla så finurligt inplacerade i landskapet att man knappast ser dem från vägen och än mindre ser granne till granne.

Torpstugorna vid Grönösund är ännu bebodda året runt.

Skydd och förordningar

På Spårö sydvästra strandremsa häckar berguv. Området är därför avsatt som fågelskyddsområde. Det är därför förbjudet att från såväl sjö- som landsidan beträda denna del av ön under tiden 1 februari till 15 augusti.

Spårö båk förklarades 1935 som statligt byggnadsminne

Spårö redovisas i Kulturminnesvårdsprogram för Västerviks kommun.
Västerviks kommun 1986

Litteratur

Kalmar läns museums arkiv

Lantmäteriets arkiv

Spårö; Ulf Ellervik

Sveriges fyrplatser; Dan Thunman 2000

De svenska fyrarna bebyggelsehistoria från 1600-talet till 1850. Hur ska detta kulturarv bevaras? Dan Thunman

Kung Valdemars segelled; red Gerhard Flink 1995

Han fann en silverskatt. Dagmar Selling, Kalmar län 1966/67

Kring en lotsgårds historia; RagnarWirsén 1968

Västerviksområdets berggrund; Erik Elfström 1998

Skärgårdshistoria. Gammlebyviken och Västerviks skärgård. Mikael Gustafsson 1993

Stenbrott inom Västerviks kommun, del 2. Bengt Molander 2002